

Norges Industriforbund
Miljøforum 1988

Med forbehold om endringer
SPERRET til 19.4.88 kl 1000

Statsminister
Gro Harlem Brundtland

MILJØ OG INDUSTRI - ANSVAR OG UTFORDRINGER

I Perspektivmeldingen peker regjeringen på at forvaltningen av naturressursene i Norge har betydning, ikke bare for oss selv, men også i en bredere global sammenheng. Det er en voksende forståelse for hvor nødvendig det er at produksjonsprosesser og økonomi er innrettet i samsvar med de økologiske rammebetingelser og ikke i motsetning til disse. Kunnskapene og oppfatningene av hvilke miljøbelastninger som kan tolereres er i rivende utvikling og påvirkes daglig av nye rapporter

I Norge må vi stille nye krav til vår egen miljøstandard. Det er nødvendig for miljø og helse i våre egne nærmiljøer. Og det er nødvendig for at vi skal kunne spille en konstruktiv, byggende rolle i det internasjonale arbeid. Fremtidens industri vil måtte bli mer miljøvennlig. Den må baseres på lavere forbruk av energi og råvarer. Samtidig må avfallet fra industrien reduseres og uskadeliggjøres. Industrien skal og vil ha en betydelig plass i norsk økonomi. Vekst i industrien, spesielt i den konkurranseutsatte del er avgjørende for sysselsettingen, for å sikre balanse i utenriksøkonomien og for å redusere avhengigheten av olje og gass. Skal vi bevare og styrke norsk industris fremtid og konkurransevne, må de nye miljøkrav samordnes med, og bli en del av såvel industripolitikken som industriens egen strategi for framtidig satsing.

På denne bakgrunn er det jeg hilser dette Miljøforum velkommen som industriens eget initiativ for å belyse sitt ansvar

og sine muligheter. Den kunnskap som ligger i norske bedrifter er jeg overbevist om kan brukes til å redusere industriens miljøbelastninger og til å legge grunnlaget for industriens konkurransevne i 90-årene.

En norsk industrileder sto nylig fram i Dagsrevyen og sa at penger var kanskje ikke det viktigste for industriens arbeid med miljøvern. Bedriftens innstilling til miljøvernsspørsmål var enda viktigere. 10 års korrespondanse mellom bedriften og Statens forurensningstilsyn hadde gitt sparsomme resultater. Nå hadde imidlertid engasjementet i bedriften endret seg på bred basis. I følge reportasjen var det nå kommet virkelig fart i arbeidet med å løse miljøproblemene.

Dette illustrerer hva saken gjelder: Nemlig det å føle ansvar og å tenke fremover. Løsningen av miljøproblemer har i stor grad med kunnskaper og holdninger å gjøre. Miljøvern er ikke bare miljøvernmyndighetenes ansvar. Det er et felles ansvar. For den enkelte industribedrift, for den enkelte næringsutøver og for det enkelte individ. Det er også et ansvar for offentlige myndigheter på alle nivå, og uansett om de kalles vegmyndigheter, landbruksmyndigheter eller miljøvernmyndigheter.

Dagens mediabilde er preget av konfrontasjon mellom miljøvernorganisasjoner og industrien, og mellom myndighetene og industrien. Begreper som miljøkriminalitet, politianmeldelser, forurensningsgebyrer og bøter går igjen i dagens debatt.

Dette kan ikke være noen ønsket situasjon, selv om det har vært nødvendig som følge av den senere tids hendelser og avsløringer. Vår målsetting er en løpende, konstruktiv dialog med industrien, og vårt håp er at industrien selv vil sørge for at det i liten utstrekning blir nødvendig å gripe til strafferettslige tiltak. Disse er imidlertid også i industriens egen interesse hvis de kan fraholde enkelte til å tjene kortsiktige penger ved å bryte regler som andre lojalt overholder.

Arbeidet med å redusere forurensningene fra industrien fikk en god start i midten av 70-årene. Vi må huske at det organiserte miljøvernets historie er meget kort, og at det var helt nye problemstillinger vi den gang sto overfor. Et nytt lovverk var etablert og vi fikk en egen finansieringsordning for oppryddingstiltakene i industrien. Riktignok manglet det ikke på sterke protester fra industriens side, men likevel var det slik at industrien stort sett tok imot denne nye utfordringen på en positiv måte. Det ble gjennomført investeringer for flere milliarder kroner. Motkonjunkturpolitikken førte også til at investeringer i miljøvern ble gitt spesielt høy prioritet fra myndighetenes side; noe som bl.a. ga seg utslag i rommelige kvoter for miljøvernlånene. Kostnadene og omstillingsproblemene var ikke så store og krevende som enkelte hevdet. Mange opplevde som resultat å sitte igjen med en mer moderne og mer konkurransedyktig bedrift.

Hvorfor ble så ikke den gode starten fulgt opp? Jeg vil verken fordele skyld eller prøve å gi et uttømmende svar på dette spørsmålet, men nøye meg med å nevne et par forhold som nok har hatt betydning. Nødvendigheten av å ta hensyn til miljøet sank ikke skikkelig ned i bevisstheten hos de enkelte ledere og ansatte i bedriftene, men ble nok for ofte til enkeltstående skippertak. Miljøvern ble ikke en integrert del av bedriftenes strategi og fikk derfor ikke tilstrekkelig prioritert. Det andre forholdet er at vi har fått økte kunnskaper om effektene av industriforurensninger. Dette har lært oss at virkningene er langt mer omfattende og kompliserte enn noen tidligere regnet med. Både myndighetene og industrien trodde kanskje at vi var kommet lenger enn det vi i virkeligheten var. Det er nok et alminnelig fenomen at disse problemenes dimensjoner alt for lenge har vært undervurdert.

På bakgrunn av de store og økende problemene knyttet til miljøvirkningene av vårt nåværende utviklingsmønster, er det helt nødvendig å endre kurs. Det vi har lært i de seneste år om konsekvensene av dagens industri, energi- og matvareproduksjon stiller oss overfor helt grunnleggende spørsmål og var

utgangspunktet for den oppgave Verdenskommisjonen for miljø og utvikling ble pålagt.

At miljø- og ressursproblemene ikke kjenner landegrenser, har vi visst lenge, men jeg tror at Kommisjonen har bidratt til å øke forståelsen for hvor sammensatt og omfattende denne sannhet egentlig er og hvor nødvendig det er raskt å kunne snu utviklingen. Miljø- og naturressursgrunnlaget er truet i store deler av verden. Det betyr i praksis at grunnlaget for sosial og økonomisk vekst er i ferd med å ødelegges.

Det gjelder vår felles framtid. Mens vi tidligere snakket om miljøkonsekvensene av den økonomiske utvikling, snakker vi nå om å ta vare på naturgrunnlaget for å sikre videre økonomisk utvikling.

Noen eksempler:

- Hvert år forsvinner et skogareal like stort som halve Norge. 40 pst av den opprinnelige tropiske regnskogen er allerede forsvunnet.
- Forørkningen og jordutarmingene truer nå ca 35 pst av jordens landområder og bortimot 20 pst av verdens befolkning er eller vil snart bli berørt.
- Fattigdom i u-landene tvinger menneskene til ytterligere miljø-ødeleggelse.
- Verdens ozonlag er i ferd med å brytes ned.
- Utslippene av kulldioksid og andre stoffer kan føre til en stadig oppvarming av atmosfæren med smelting av isbreer, stigende havnivå og en aksellerert forørkning til følge.
- Luftforurensninger fører til skogsdød, fisketomme elver og vann og til helseproblemer.

- Utslipp av miljøgifter og andre stoffer fører ikke bare til forurensninger av vannressursene i de enkelte land, men også havene forurenses i stadig økende grad.

Det er dette dystre bildet vi må endre. Det kan - og må vi greie. Men det vil stille store krav til oss alle, til de enkelte land og, ikke minst, til økt internasjonalt samarbeid.

For en del år siden mente noen å løse miljøproblemer ved å stanse veksten. Men 800 millioner lever i den dypeste fattigdom. En slik linje ville ikke være holdbar. Dessuten er det blitt stadig mer åpenbart at fattigdommen i seg selv en av de alvorligste årsaker til miljø-ødeleggelse.

De samlede problemer vi står overfor kan ikke løses uten økonomisk vekst. Men det må stilles nye krav til vekstens innhold.

En bærekraftig utvikling isolert sett for Norge er heller ingen realistisk målsetting. Bærekraftig utvikling har mening først og fremst i global sammenheng.

For Norge vil det derfor være nødvendig i det minste å arbeide på to plan. Vi må revidere vår nasjonale politikk, bl.a. med hensyn til forurensningsbegrensninger, energiøkonomisering og handelsproteksjonisme. Dessuten må vi, sammen med de andre nordiske land og u-landene selv, være aktive internasjonalt for å oppnå avtaler og samarbeid, også i kampen for nye og bedre økonomiske forutsetninger for u-landene.

Hvor er industriens rolle og ansvar i dette bildet? Den står helt sentralt i begrepet bærekraftig utvikling. Industrien er uunnværlig for å skape vekst i et moderne samfunn. Den er også nøkkelen til økt levestandard i utviklingslandene.

Men den veksten vi trenger i industriproduksjon må skje innenfor de økologiske rammer naturen setter.

Industriforurensning må reduseres og kontrollen må styrkes kraftig. Vi må stoppe eksporten av miljøproblemene fra industrilandene til utviklingslandene. Vi kan ikke fortsette med en praksis som betyr at u-landene blir dumpeplass for miljø- og helsefarlige produkter i-landene selv ikke vil ha. Vi kan heller ikke godta at belastende virksomhet flyttes fra i-land til u-land uten at den stilles overfor de samme miljøvernkravene som i industrilandene.

Industrien produserer miljøproblemer både gjennom selve industriproduksjonen og som forbruker av energi. Oppgaven framover blir å produsere mer av mindre!

Det må utvikles industriprosesser som gir mer effektiv bruk av råstoffer. Dette kan bl.a. skje gjennom resirkulering av avfallsstoffene. Ressurskrevende og miljøskadelige produkter må erstattes av mer miljøvennlige produkter. Energibruken må bli mer effektiv, og energiforbruket i industrilandene må reduseres kraftig.

Hva betyr dette for norsk økonomisk politikk?

Regjeringen har lagt til grunn at det er nødvendig med økonomisk vekst fram mot århundreskiftet for å sikre sysselsettingen, rette opp underskuddet i utenriksøkonomien og gjøre oss mindre avhengig av oljeinntektene. I denne forbindelse vil det være av avgjørende betydning å få til en vekst i de konkurranseutsatte næringer utenom oljevirkosomheten. Den konkurranseutsatte del av industrien vil her måtte spille en betydelig rolle.

Verdenskommisjonen framhever en bærekraftig utvikling som en prosess med økonomisk vekst som ikke forringer natur- og ressursgrunnlaget for kommende generasjoner. Dette må helt klart være den langsiktige målsettingen for norsk politikk. Vekstens innhold og fordeling på sektorer vil således være påvirket av dette mål på lengre sikt. Samtidig vil denne målsettingen kunne komme i konflikt med de mer kortsiktige målene for utviklingen av norsk økonomi.

På bakgrunn av dette har de mest berørte departementene; Miljøverndepartementet, Olje- og energidepartementet og Næringsdepartementet, allerede gått inn i et nært samarbeid for å studere sammenhengene mellom godt miljø og industrivekst. Det vil være viktig å få klarlagt eventuelle målkonflikter for å kunne utforme en politikk med indre sammenheng på de ulike områder. Disse tre departementene har i fellesskap satt i gang et utredningsprosjekt om industri og miljø fram mot år 2000 for å få belyst disse problemstillingene. Prosjektet vil søke å sammenstille målene for industri-, miljø- og energipolitikken, og få fram hvilke valg og avveininger som vil måtte foretas mellom hensynene til vekst, sysselsetting og balanse i utenriksøkonomien på den ene siden og målene for miljø- og ressurspolitikken.

Vi er alle tjent med tidligst mulig å få avdekket om det er konflikter og hvor store de eventuelt er. Vår ambisjon må være å finne fram til en avveining på de ulike felt som vil kunne gi en bærekraftig økonomisk vekst på lengre sikt.

Verken industrien eller myndighetene kan møte denne utfordringen alene. Det kreves et utstrakt samarbeid dersom vi skal makte å få til den nytenkning og utløsning av kreativitet som er nødvendig for å lykkes.

Rammen for mitt foredrag er først og fremst miljøspørsmål i tilknytning til industrien. Jeg vil kort understreke at det på områder som samferdsel, landbruk, kommunale avløp og oppvarming selvfølgelig også er store utfordringer. En helhetlig miljøvernpolitikk fordrer at alle kilder sees under ett og at tiltakene settes inn der hvor det er mest kostnadseffektivt.

En bærekraftig utvikling krever samspill mellom myndighetene og industrien, men er også avhengig av positive holdninger i hele det norske samfunnet. Utviklingen her er lovende. Det er klare tegn på at bevisstheten om betydningen av å verne miljø- og ressursgrunnlaget for kommende generasjoner er stadig økende. Med økt bevissthet kommer også økt ansvar. Som et eksempel på dette vil jeg spesielt nevne det som nå skjer i kommunene. 80 kommuner er nå med i et opplegg for utviklingen av

en samlet kommunal miljøvernpolitikk, et utviklingsprogram som er startet av Norske Kommuners Sentralforbund og Miljøverndepartementet i fellesskap. Det er slike ting som gir tro på fremtiden.

De utfordringer industrien stilles overfor vil kunne møtes i et fruktbart samspill med myndighetene.

Teknologisk utvikling er et stikkord som er sentralt for løsningen av alle de oppgavene vi står overfor. Regjeringen vil legge sterk vekt på at den teknologiske forskning og utvikling dreies i en retning som sikrer en bærekraftig utvikling. På den ene side må den teknologiske forskning og utvikling bidra til å løse de miljø- og ressursproblemer som følger av dagens økonomiske virksomhet. På den annen side må vi sikre oss mot at utviklingen av virksomhet basert på ny teknologi fører til nye og i dag ukjente miljøproblemer.

Regjeringen vil trappe opp forskning med sikte på utvikling av mer miljøvennlige prosesser og produkter. NTNF vil spille en viktig rolle i dette arbeidet. NTNF legger i sin forskningsstrategi stor vekt på å utnytte resultatene fra de andre prioriterte satsingsområdene som bioteknologi, informasjonsteknologi og materialteknologi for bedre å ivareta de samlede miljøhensyn. I tillegg har NTNF et eget prosjekt rettet mot industriell miljøteknologi.

Vi legger videre opp til at de økonomiske virkemidler vi disponerer til nyskaping i næringslivet skal brukes til å stimulere en mer miljøvennlig utvikling. Dessuten vil statlige utviklingskontrakter bli brukt som et aktivt virkemiddel.

Det nytter imidlertid lite at myndighetene legger forholdene til rette, hvis ikke industrien også tar opp utfordringen, både gjennom egen forskning og utvikling - og ved å ta i bruk den teknologi som utvikles i forskningsinstituttene. Vårt inntrykk er at industrien her kan bli mye mer aktiv enn den er i dag, og at en slik satsing også vil legge grunnlaget for økt verdiskaping i industrien. Økte krav til industrien

internasjonalt om å redusere belastningen på økosystemet globalt, regionalt og lokalt vil skape et økende marked for produksjonsutstyr og renseutstyr basert på miljøvennlig teknologi. Samtidig må vi regne med at folk vil bli stadig mer opptatt av om de produkter som selges er miljøvennlige eller ikke, samtidig som myndighetenes krav vil bli skjerpet. Her ligger et markedspotensiale som norsk industri burde satse på å utnytte. Alternativet er å overlate dette markedet til utlandet.

Et lite apropos til dette. Norsk industri er opptatt av hva som foregår i EF. EF-kommisjonen la i fjor fram et miljøvernprogram hvor sammenhengen mellom industriens utviklingsmuligheter og strenge miljøvernkrav ble sterkt understreket. Det ble fremhevet at en industri som ikke fulgte med på dette området, ville tape konkurransevne. Vi bør spørre: Har norsk industri i tilstrekkelig grad tatt opp denne hansken?

Energipolitikken er viktig ved utformingen av industriens rammebetingelser. Historisk har det vært slik at økonomisk vekst har medført økt energiforbruk, også i Norge. Det relative energiforbruket er imidlertid redusert, etter hvert som stadig mer energieffektiv teknologi er tatt i bruk.

Produksjon og bruk av energi har en rekke uheldige miljømessige konsekvenser. Det har lenge vært fokusert på utslippene av svoveldioksid (SO_2) og nitrogenoksider (NOX), mens interessen i den senere tid er blitt stadig mer rettet mot CO_2 -utslippene og farene for klimaskifte som forbrenning av fossilt materiale medfører.

Det blir en kolossal utfordring å skulle redusere energiforbruket i de industrialiserte landene, samtidig som den økonomiske veksten opprettholdes. Noen vil kanskje si at det er umulig. Jeg vil heller si at også her er det viljen og fantasien som er det avgjørende. Menneskene har tidligere vist en utrolig evne til å finne nye tekniske løsninger. Hvorfor skulle ikke vår kreativitet finne en løsning også på denne utfordringen?

Selv om vi i Norge har en relativt gunstig fordeling av vårt energiforbruk mellom fornybar energi og fossile brensler, innebærer disse problemene også en utfordring for norsk økonomisk politikk og energipolitikk. Vi vil derfor måtte satse langt sterkere på å effektivisere og redusere vårt energiforbruk. Problemet med CO₂-utslippene er av forholdsvis ny dato og det er nødvendige med omfattende kartlegging av mulighetene for å redusere disse utslippene, og av konsekvensene og kostnadene ved dette.

Vi kan derfor slå fast at energiøkonomisering er et område som må prioriteres spesielt. Utvikling av mer miljøvennlig teknologi står sentralt også her. Vi vet at høyere energipriser er den mest effektive måten å stimulere til energiøkonomisering, og prisen på elektrisitet er viktig i denne sammenheng. Det gjelder også arbeidet for å sikre en høy og stabil oljepris.

I miljøpolitikken må vi "tenke globalt - handle lokalt". Det gjelder også norsk industri. Kort sagt innebærer det at norsk industri må tilpasse seg miljøvernkrav som er begrunnet både ut fra våre mer lokale miljøproblemer og ut fra et mer internasjonalt perspektiv. Naturens tåleevne, lokalt og globalt, må være utgangspunktet for hvilke krav som skal stilles, samtidig som vi alltid må ha menneskenes helse og trivsel i tankene.

Mange av de miljøproblemer vi står overfor, vil være av global eller regional karakter, og en løsning vil kreve at alle land bidrar. Norge må, bl.a. sammen med de andre nordiske landene, gå i bresjen på miljøvernområdet og være en pådriver for å få til internasjonale avtaler.

Idèelt sett ville det være ønskelig at alle miljøvernkrav var harmonisert i forhold til våre viktigste konkurrenter. Regjeringen vil arbeide aktivt for å få til en best mulig harmonisering mellom EF og EFTA også på miljøvernområdet, og det vil bli holdt møter mellom miljøvernministrene fra EF og EFTA med jevne mellomrom. Jeg vil likevel presisere at verken Norge eller de andre nordiske landene er innstilt på en harmonisering ut fra

prinsippet om minste felles multiplum. Vi er fortsatt tjent med å ha store ambisjoner i miljøvernpolitikken.

Det er spesielt på fem områder at industrien vil bli stilt overfor strengere miljøvernkrav:

- Faren for uttynning av ozonlaget
- Sur nedbør
- Faren for klimaskifte
- Miljøgifter
- Spesialavfall

Regjeringen har lagt fram for Stortinget en proposisjon om ratifikasjon av Montrealavtalen om reduserte utslipp av ozonødeleggende stoffer. Avtalen er imidlertid bare første skritt. Etter at avtalen ble undertegnet i fjor, er det kommet fram nye data som viser at uttynningen av ozonlaget i nordlige områder gjennom deler av året er to til tre ganger større enn det som lå til grunn for ozonavtalen.

Statens forurensningstilsyn mener at det er mulig å redusere det norske forbruket av disse stoffene med 50 pst allerede i løpet av 1991, mens en slik reduksjon ifølge Montrealavtalen først skal skje i 1998-99. Man mener videre at forbruket kan reduseres med ca 90 pst innen 1995.

Regjeringen vil ta stilling til dette spørsmålet når det konkrete forslaget til tiltaksplan foreligger, og samtidig arbeide aktivt for å legge grunnlaget for nye internasjonale forhandlinger.

Sur nedbør-problemene er kjent for alle i Norge. Landene i Sur nedbør-konvensjonen er blitt enige om å redusere SO₂-utslippene med 30 pst innen 1993 i forhold til 1980-nivået. Den norske regjeringens mål er 50 pst reduksjon innen 1993 og en rekke andre land har også tilsvarende mål. Statens forurensningstilsyn arbeider med en tiltaksplan for å gjennomføre denne målsettingen, som vil foreligge før sommeren.

Her har vi nylig sett tall fra Statistisk Sentralbyrå som viser at det nytter. SO₂-utslippene i en rekke større norske byer er redusert med 40%, og SO₂-konsentrasjonene i lufta er redusert med nesten 50% siden 1977.

Regjeringen arbeider også for å redusere NO_x-utslippene både nasjonalt og internasjonalt. Norske tiltak vil her i stor grad rette seg mot trafikken, og bare i mindre grad mot industrien.

Faren for klimaskifte er et problem som vi nokså nylig er blitt klar over. Den største kilden til dette er utslipp av kulldioksid som oppstår ved forbrenning av fossilt brensel. Vi er foreløpig ikke kommet langt verken i Norge eller internasjonalt med dette problemet. Det er et klart behov for å komme fram til mål for hvor store utslipp vi skal tillate fra fossile brensler i Norge så vel som internasjonalt.

Når det gjelder pålegg overfor de enkelte bedrifter, er det kanskje kampen for å redusere utslippene av miljøgifter som bedriftene vil merke mest i den nærmeste tiden. Vårt mål er å redusere utslippene av miljøgifter med 60-90 pst de nærmeste 3-5 årene. Kostnadene kan anslås til ca 3 milliarder kroner. Forurensningsmyndighetene har utarbeidet et program basert på en prioritering av 13 miljøgifter.

Den mangelfulle håndteringen av spesialavfall er et spesielt sår punkt både for industrien og myndighetene. Det som må være aller viktigst nå, er å sørge for en skikkelig innsamling og behandling av det spesialavfallet som produseres i dag. Å forebygge nye miljøproblemer er det vi hele tiden må ha i tankene. Samtidig må vi sørge for en sikring av det gamle avfallet der det ligger.

I mai vil det bli stiftet et eget driftsselskap for spesialavfall. Dette skjer i samarbeid mellom Miljøverndepartementet, Norske Kommuners Sentralforbund og Industriforbundet. Målet er å ha etablert et femti-talls oppsamlingsplasser i løpet av året. Etablering av

tilfredsstillende behandlingsanlegg for spesialavfall vil fortsatt ta noe tid, men målet er at dette skal være klart i løpet av 3-5 år.

Innledningsvis minnet jeg om betydningen av det å føle ansvar, at holdninger kanskje ofte kunne være viktigere enn penger og at bedriftene burde komme myndighetene i forkjøpet. Industrien må prioritere hensynet til miljø- og ressursgrunnlag høyere enn det de fleste bedriftene hittil har gjort. Bedriftene må øke sin bevissthet om å føle et reelt ansvar for de konsekvenser for miljø- og ressursgrunnlag som deres virksomhet medfører, direkte eller indirekte. Disse hensynene må bli en integrert del av alle planleggings- og beslutningsprosesser i bedriftene. Både bedrifter og næringsorganisasjoner må utforme en ressurs- og miljøstrategi som en del av bedriftenes og organisasjonenes samlede strategi. Å være føre var, å forebygge fremfor å reparere, vil også vise seg å være det mest lønnsomme bedriftsøkonomisk sett, ikke minst på noe lengre sikt.

Mer konkret vil utfordringene for bedriftene bl.a. bestå i:

- Å bedre kunnskapsgrunnlaget om miljøeffektene av bedriftens ulike aktiviteter.
- Søke å forebygge miljøproblemer og hindre akutte utslipp i form av ulykker o.l., sørge for bedre egenkontroll.
- "Produsere mer av mindre", dvs drive en mest mulig effektiv produksjon med minst mulig ressursbruk.
- Søke å utvikle mer miljøvennlig teknologi og mer miljøvennlige produkter.
- Ikke overføre miljøproblemene til U-landene.

Et økt ansvar fra industrienes side vil ikke endre på den grunnleggende ansvarsfordelingen mellom myndighetene og bedriftene, men det vil utvilsomt gjøre samarbeidet mer konstruktivt. Myndighetenes hovedrolle bør først og fremst være å formulere generelle mål for miljøvernpolitikken, utarbeide mer spesifikke miljøstandarder og ut fra dette fastsette rammebetingelser og virkemidler.

Både industrien og myndighetene være åpne for nye virkemidler. Utgangspunktet må være at vi må oppnå en mest mulig kostnadseffektiv miljøforbedring. Dette betyr at alle utslippskilder må vurderes under ett, og at tiltakene for å redusere utslippene settes inn der hvor de samfunnsøkonomiske kostnader ved slike reduksjoner er lavest. Virkemidlene må i størst mulig grad tilpasses dette, og bl.a. gjøres mest mulig generelle. Hittil har virkemidlene i miljøpolitikken i stor grad vært rettet inn mot de enkelte sektorer, og hovedsaklig bestått av direkte reguleringer av utslipp. Det er derfor grunn til å vurdere om ikke en større bruk av indirekte, økonomiske virkemidler vil kunne gi en mer kostnadseffektiv reduksjon av de ulike utslipp.

Dette spørsmålet vil bli vurdert i forbindelse med oppfølgingen av Verdenskommisjonenes rapport.

14. Vi står overfor store utfordringer på miljø- og ressursområdet i årene fremover. La oss sammen gå inn for å stimulere til nytenkning og utradisjonelle løsninger, slik at vi kan sikre oss de beste muligheter for å lykkes.